

مطالعه جامعه‌شناختی رابطه سرمایه اجتماعی و احساس امنیت

اجتماعی

جواد نوری¹، احمد بخارایی²، سیدعطاءالله سینایی³

تاریخ دریافت: 98/10/05
تاریخ پذیرش: 99/01/30

از صفحه 203 تا 228

پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، سال سیزدهم،
شماره سوم (پیاپی پنجاه و یکم)، پاییز 1399

چکیده

مقدمه: احساس امنیت اجتماعی، به ویژه در بین فرهنگیان، از اهمیت شایانی برخوردار است و سرمایه اجتماعی از متغیرهایی است که نقش مهمی در افزایش احساس امنیت اجتماعی دارد. پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین فرهنگیان استان قم، انجام شده است. با توجه به نظریات پاتنام، فوکویاما، کلمن و بوردیو یکی از اصلی‌ترین عواملی که احساس امنیت اجتماعی را ارتقا می‌بخشد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می‌سازد، سرمایه اجتماعی است.

روش: پژوهش حاضر با روش پیمایشی - کمی و به صورت مقطعی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش، کلیه معلمان استان قم در سال تحصیلی 97-98 بودند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، 374 نفر تعیین شد. نمونه‌ها با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار مورد استفاده، پرسشنامه بود که اعتبار آن با روش محتوایی محرز گردید و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به دست آمد. داده‌ها با کمک نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین فرهنگیان استان قم رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در نهایت، بین ابعاد سرمایه اجتماعی (ساختاری، ارتباطی و شناختی) با متغیر احساس امنیت اجتماعی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در بین ابعاد سرمایه اجتماعی، بیشترین میانگین مربوط به بعد شناختی و در بین ابعاد احساس امنیت اجتماعی، بیشترین میانگین مربوط به بعد مالی است. با توجه به رگرسیون چند متغیره بعد شناختی سرمایه اجتماعی مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر متغیر وابسته (احساس امنیت اجتماعی) می‌باشد.

نتیجه: میزان سرمایه اجتماعی در احساس امنیت اجتماعی فرهنگیان استان قم تأثیر مثبت و معناداری دارد. با توجه به این‌که میانگین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین فرهنگیان پایین‌تر از حد متوسط است، اهتمام بیشتر حاکمیت و دولت برای رفع معضلات و مشکلات این قشر را می‌طلبد.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی، معلمان قم.

1- کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

2- دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران (نویسنده مسئول): bokharaei_ah@yahoo.com

3- استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

مقدمه

مسئله امنیت اجتماعی افراد یک جامعه از مباحث اساسی، در حیطه علوم اجتماعی، علوم سیاسی و حقوق است. از دیدگاه حقوق بشر، امنیت، اطمینان خاطر است که به موجب آن افراد بدون هیچ‌گونه مزاحمتی می‌توانند در جامعه به زندگی خود ادامه دهند و نیز حکومت به اجرای قدرت سیاسی طبق اراده ملی بپردازند و مانعی بر سر راه نداشته باشند (برژینسکی،¹ 12:1369). از نظر ویور،² امنیت اجتماعی بدان معناست که جامعه بتواند در شرایط تغییرات و تهدیدات واقعی و محتمل، ویژگی‌های اساسی خود را حفظ کند (صالحی امیری، 1392: 59). احساس امنیت اجتماعی یکی از حساس‌ترین و مهم‌ترین امنیت‌ها به‌شمار می‌رود؛ چرا که اگر امنیت در جامعه به صورتی باشد که انسان‌ها نتوانند نمودار آینده خود را بر اساس گذشته خویش ترسیم کنند، رشد و توسعه امکان‌پذیر نخواهد شد و تحت‌تأثیر امیال افراد قرار می‌گیرد (لرنی، 1383: 47). احساس امنیت اجتماعی به کیفیت رابطه بین جامعه و اعضای آن اشاره دارد. اصطلاح «اجتماعی» بیانگر این است که امنیت اجتماعی توسط جامعه یا اجتماعی به وجود می‌آید. (هامالاینن،³ 2004). چلبی احساس امنیت اجتماعی⁴ را به فقدان هراس از تهدید شدن یا به مخاطره افتادن ویژگی‌های اساسی و ارزش‌های انسانی و نبود ترس از تهدید حقوق و آزادی‌های مشروع تعریف کرده است (چلبی، 1385: 107). یکی از اصلی‌ترین عواملی که احساس امنیت اجتماعی را ارتقا می‌بخشد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می‌سازد، سرمایه اجتماعی است. سرمایه اجتماعی عامل مهمی در تبیین واریانس احساس ناامنی در جامعه محسوب می‌شود (لیندستروم،⁵ 2003: 111)؛ اما در این میان نکته مهمی که باید به آن توجه شود، مسئله وجود احساس امنیت در بین افراد جامعه است؛ احساس امنیت به همان اندازه مهم است که وجود امنیت در جامعه و حتی برخی از کارشناسان احساس امنیت را مقدم بر وجود امنیت دانسته‌اند. «احساس امنیت» پدیده روانشناختی اجتماعی است که ابعاد گوناگونی دارد؛ این احساس ناشی از تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم افراد از شرایط پیرامونی است و افراد مختلف به

1- Brzezinski

2- Weaver

3- Hamalainen

4- Sense of social security

5- Lindstrom

صورت‌های گوناگون آن را تجربه می‌کنند. وجود امنیت اجتماعی یکی از پیامدهای مثبت حاصل از سرمایه اجتماعی به معنای فقدان ناهنجاری‌ها، آسیب‌های اجتماعی، جرم، جنایت، اعتیاد و انواع جرائم اجتماعی است (تقی‌لو، 1385: 140).

امروزه، سرمایه اجتماعی¹ نقشی بسیار برجسته‌تر از دیگر انواع سرمایه در جوامع ایفا می‌کند. اندیشمندان اجتماعی برای حل مشکل مربوط به کنش جمعی بر سرمایه اجتماعی تأکید دارند و بر این باورند که در نبود سرمایه اجتماعی دیگر سرمایه‌ها اثربخشی مطلوب خود را از دست می‌دهند و بدون سرمایه اجتماعی پیمودن راه توسعه و تکامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی دشوار و غیرممکن است (پاتنام،² 1380: 285). سرمایه اجتماعی نیز عامل تضمین‌کننده حیات اجتماعی مردم یک جامعه بوده و در ارتباط با عملکرد و روابطی که در خانواده حاکم است. سرمایه اجتماعی، مجموعه هنجارهای موجود در سیستم اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری‌های آن جامعه و پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌شود. (نصرالهی و جلیوند،³ 2014: 216). سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از منابع و ذخایر ارزشمندی است که به‌طور بالقوه در روابط اجتماعی گروه‌ها و جامعه وجود دارد. برخی از این ذخایر که گاه از آن‌ها به‌عنوان ارزش‌های اجتماعی نیز یاد می‌شود، عبارت‌اند از صداقت، سلامت نفس، اعتماد، همبستگی و فداکاری. سرمایه اجتماعی از طریق این منابع کار افراد را در سطوح مختلف خرد، میانی و کلان جامعه آسان، سریع و کم هزینه و مطمئن می‌کند و بدین‌وسیله آنان را در رسیدن به اهداف مشترک اجتماعی کمک می‌کند (بانداری،⁴ 2014: 317). از منظر فوکویاما⁵ سرمایه اجتماعی مجموعه هنجارهای موجود در سیستم اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه شده و موجب پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌شود (فوکویاما، 1999: 5). سرمایه اجتماعی را می‌توان مجموعه فرصت‌های رابطه‌ای برای یک فرد در یک میدان تعاملی دانست که به‌طور بالقوه یا بالفعل برای او وجود دارد و قابل تبدیل به سایر منابع

1- Social Capital

2- putnam

3- Nasrolahi & Jalilvand

4- Bhandari

5- Fukuyama

ارزشمند (نظیر قدرت، ثروت، معرفت و...) است (آلروپ،¹ 2009: 5).

از آنجایی که استان قم جزء شهرهای مهاجرپذیر کشور است، مستعد انواع آسیب‌های اجتماعی از قبیل بزهکاری، خشونت، سرقت، اعتیاد، طلاق، درگیری‌های خیابانی، ترک تحصیل کودکان، بی‌بندوباری‌های جنسی، قتل و... است. همچنین، آسیب‌های اجتماعی در شهرهای دیگر به نوعی در قم سرریز می‌شود. از طرف دیگر، به دلیل تنوع فرهنگی و قومی در این استان، سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن از آسیب‌پذیری بیشتری برخوردار است. قشر فرهنگیان هم از این آسیب‌ها به دور نیستند و کم‌وبیش با این‌گونه مسائل و مشکلات دست‌بگریبان هستند. فقدان و یا کاهش سرمایه اجتماعی در استان قم، می‌تواند در کاهش احساس امنیت اجتماعی تأثیرگذار باشد. در این حال، قشر فرهنگیان که ساکنان دار پرورش و تربیت کودکان هستند، می‌توانند نقش مهم و به‌سزایی در کاهش آسیب‌های اجتماعی داشته باشند، و جامعه را به سمت تعادل روانی و اجتماعی نزدیکتر کنند. در پژوهشی که توسط میرزا حسینی (1388) انجام گرفت، مشخص شد سطح احساس امنیت اجتماعی در قم متوسط است و در پژوهش قربان‌زاده (1387)، مشخص شد که به‌طور کلی، سطح احساس امنیت اجتماعی در قم پایین است. به نظر می‌رسد تقویت سرمایه اجتماعی در بین فرهنگیان منجر به افزایش احساس امنیت اجتماعی خواهد شد و همین موضوع در افزایش بازدهی و کیفیت حرفه معلمی تأثیرگذار خواهد بود.

مسئله اصلی در این پژوهش اندازه‌گیری و میزان تأثیرگذاری دو متغیر مهم (سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی) در بین قشر فرهنگیان بر یکدیگر است. با توجه به اهمیت میزان سرمایه اجتماعی و همچنین، احساس امنیت اجتماعی در پیشرفت کار معلمی، لزوم انجام این پژوهش بیش‌ازپیش احساس می‌شود. تفاوت این پژوهش با سایر پژوهش‌ها هم در جامعه آماری نسبتاً گسترده آن (معلمان استان قم) و هم در بررسی میزان و تأثیر این دو متغیر (سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی) در بین قشر فرهنگیان است، پژوهش‌هایی که تا این زمان انجام شده است ضمن این‌که فقط یکی از متغیرهای مذکور را در مورد فرهنگیان مطالعه و بررسی کرده‌اند، جامعه آماری محدودی را مطالعه کرده‌اند (عموماً مدارس یک ناحیه)؛ بنابراین پژوهش حاضر از این

حیث جدید، ضروری و متفاوت می‌باشد. در نهایت، اهداف این پژوهش شامل، شناسایی رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با احساس امنیت اجتماعی و ابعاد آن در بین معلمان استان قم است.

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

پیشینه پژوهش

زارع شاه‌آبادی و همکاران (1390)، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهر یزد» که جامعه آماری آن شهروندان متأهل شهر یزد در سال 1390 با نمونه آماری 362، با روش پیمایش و به صورت مقطعی انجام شد. یافته‌ها نشان داد که بین احساس امنیت اجتماعی با متغیرهای زمینه‌ای جنس، تحصیلات، شغل و درآمد رابطه معناداری وجود دارد. همچنین، ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای اساسی تحقیق نشان داد که بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی، احساس نظارت نهادی، اعتماد بین شخص، هنجار اجتماعی و سرمایه اجتماعی رابطه مستقیم و معنادار و بین متغیر احساس هرج‌ومرج و احساس امنیت اجتماعی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد.

فارق (1391)، در مقاله‌ای به بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین شهروندان تهرانی پرداخت. روش به‌کار گرفته شده در این تحقیق، از نوع پیمایشی می‌باشد. احساس امنیت اجتماعی متشکل از چهار شاخص امنیت جانی، مالی، فکری و جمعی در نظر گرفته شد که وضعیت احساس امنیت اجتماعی نزدیک به 90 درصد پاسخگویان متوسط و پایین بوده است و از بین ابعاد امنیت اجتماعی، امنیت مالی و جانی دارای میانگینی به مراتب بالاتر از امنیت فکری و جمعی بود. در این پژوهش به بررسی تأثیر متغیرهایی چون جنس، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، گرایش به مشارکت در تأمین امنیت، اعتماد اجتماعی و امنیت محل سکونت بر احساس امنیت اجتماعی پرداخته شد که با توجه به سطح معناداری به‌دست آمده وجود رابطه معنادار بین متغیرهای پایگاه اجتماعی-اقتصادی، اعتماد اجتماعی و گرایش به مشارکت با احساس امنیت اجتماعی تأیید شد.

ذاکری و همکاران (1391)، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی در شهر یزد» که با روش پیمایش و به صورت مقطعی و جامعه آماری شامل ساکنان مناطق سه‌گانه شهر یزد، و با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و با فرمول کوکران به حجم نمونه 246 نفر دست پیدا کرد. یافته‌های تحقیق حکایت از رابطه مستقیم و معنادار سرمایه اجتماعی و ابعاد سه‌گانه آن با احساس امنیت اجتماعی دارد. نتایج نشان داد تمامی ابعاد دوازده‌گانه احساس امنیت اجتماعی (جانی، مالی، اقتصادی، شغلی، اخلاقی، فرهنگی، عاطفی، احساسی، فکری، حقوقی، قضایی و نوامیس) با متغیر سرمایه اجتماعی رابطه مثبت و معناداری دارد.

ابول‌نژاد (1392)، در مقاله‌ای به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: شهرستان بهبهان) پرداخت. در این تحقیق احساس امنیت اجتماعی در سه بعد جانی، سیاسی و اقتصادی و سرمایه اجتماعی در چهار بعد اعتماد اجتماعی، شبکه روابط اجتماعی، همبستگی اجتماعی و آگاهی و توجه به محیط اجتماعی سنجیده شده است. یافته‌های تحقیق حکایت از رابطه مستقیم و معنادار سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با احساس امنیت اجتماعی دارد. سرلک (1394)، در مقاله‌ای به بررسی احساس امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر الیگودرز پرداخت. نتایج حاصل شده حاکی از آن است که احساس امنیت اجتماعی در بین مردم شهر الیگودرز در سطح بالایی قرار دارد. تأثیر عوامل مطرحه بر احساس امنیت اجتماعی نیز بدین‌گونه بود که حمایت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، استفاده از رسانه جمعی، تلقی از عملکرد پلیس، جنس افراد، تحصیلات، وضعیت تأهل و درآمد افراد با احساس امنیت اجتماعی افراد رابطه معنادار و مستقیمی داشتند، ولی سن افراد رابطه معناداری با احساس امنیت اجتماعی آنها نداشت.

سهراب‌زاده و همکاران (1396)، در مقاله‌ای با عنوان «تبیین جامعه‌شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان شهر تبریز» که با روش پیمایش انجام شد و جامعه آماری آن تمام زنان متأهل شهر تبریز بود به مطالعه رابطه بین دو متغیر مذکور پرداخت. نتایج نشان داد بین متغیرهای سرمایه اجتماعی، حمایت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی با احساس امنیت

اجتماعی زنان متأهل رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و در تحلیل رگرسیون مشخص شد متغیر حمایت اجتماعی بیشترین تأثیر را بر متغیر احساس امنیت اجتماعی دارد.

فعلی و همکاران (1397)، در مقاله‌ای به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر امنیت اجتماعی مورد مطالعه شهروندان محلات حاشیه‌نشین شهر ساری پرداخت که با روش پیمایشی انجام شد و جامعه آماری شامل 133046 نفر از شهروندان بالای 15 سال محلات حاشیه‌نشین شهر ساری بود که بر اساس جدول مورگان به نمونه 384 نفر رسید. نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد تأثیر متغیرهای مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، روابط اجتماعی و انسجامی اجتماعی بر امنیت اجتماعی شهروندان محلات حاشیه‌نشین شهر ساری معنادار است. همچنین، بیشترین همبستگی مربوط به متغیر مشارکت اجتماعی با متغیر امنیت اجتماعی با ضریب همبستگی 0/493 است.

لیدزاستروم¹ و همکاران (1994)، در مطالعه‌ای به بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت در رابطه با میزان احساس امنیت و سرمایه اجتماعی در سوئد، با هدف شناسایی میزان تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت، پرداخته‌اند. در این مطالعه تأثیر همبستگی بین مناطق، مشارکت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و روابط همسایگی بر احساس امنیت اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی، درصد چشمگیری از واریانس میزان احساس ناامنی را در کنار متغیرهای فردی تبیین می‌کند.

اکارت و کراین² (2006)، در مقاله‌ای که با عنوان زیست‌پذیری، ناامنی، سرمایه اجتماعی و اعتماد در حکومت محلی هاسلت انجام شد، به این نتیجه دست یافتند که رابطه قوی بین احساس امنیت و سرمایه اجتماعی در میان ساکنان وجود دارد. بر اساس این تحقیق، افرادی که بیشتر در جلسات همسایه‌ای شرکت کرده‌اند از احساس امنیت بالاتری برخوردارند.

جکسون³ (2007)، در مطالعه‌ای با موضوع احساس ناامنی اجتماعی، بیان می‌کند که داده‌های حاصل از پیمایش درباره جرائم محلی نشان داده است که پاسخ‌دهندگانی

1- Leeds Storm

2- Ackaert & Craen

3- Jackson

که دیدگاه اقتدارگرایانه‌تری درباره قانون و نظم دارند و همچنین، آنهایی که نسبت به انحراف درازمدت جامعه نگران هستند، احتمالاً بیشتر از سایرین، بی‌نظمی و ناامنی اجتماعی در محیط را درک می‌کنند.

یافته‌های پانزانیس¹ (2009)، در مقاله‌ای که با عنوان «نقش فقر بر میزان احساس امنیت اجتماعی» انجام شد و داده‌های آن از منبع پیمایش جرم بریتانیا گرفته شده بود، نشان می‌دهد که مردمان فقیر بیشتر نگران قربانی شدن در برابر انواع جرم‌ها هستند و این امر نه تنها در مورد ناامنی‌های ناشی از جرم‌های گوناگون، بلکه در مورد ناامنی‌های غیرجرائمی مانند بیماری، ورشکستگی، تصادفات جاده‌ای و از دست دادن شغل نیز صادق است.

سالتر و مک کورد² (2010)، در مطالعات خود درباره تبیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی دریافته‌اند که با تقویت سرمایه اجتماعی میزان امنیت عاطفی، اخلاقی، حقوقی، احساسی و فکری بیشتر می‌شود.

کوک³ (2011)، در یافته‌های میدانی خود به این نتیجه رسید که هرچه شاخص‌های سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی بیشتر شود، به همان میزان شاخص‌های امنیت مالی، اقتصادی، شغلی و امنیت فکری بهبود می‌یابد.

پاکارد و همکاران⁴ (2013)، در پژوهشی با عنوان «ارتباطات اجتماعی: بی‌نظمی و آشفتگی» به بررسی تجربی تأثیرات حمایتی سرمایه اجتماعی در محلات پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که روابط و ارتباطات اجتماعی به ارتقای سرمایه اجتماعی کمک می‌کند. آنها نشان دادند که چگونه سرمایه اجتماعی در سطح خرد تأثیرات مثبتی را بر نظم و امنیت محلات به وجود می‌آورد. آنها دریافته‌اند که سرمایه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان منابعی، فعالیت و عملکرد دارند که بر شیوه تفسیر افراد از مسائل محیطی بخصوص نظم و امنیت اجتماعی، تأثیر می‌گذارد.

1- Pantazis

2- Slater & McCord

3- Kwok

4- Packard et al

یافته‌های پژوهش چن و ترنر¹ (2014)، نشان داد که تقویت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی به امنیت جانی، مالی، حقوقی، احساسی و فکری روستاییان منجر می‌شود و آنها شامل این موارد هستند: ارتباطات اجتماعی، روابط افقی بر پایه همکاری و میزان آگاهی.

سکيجو و همکاران² (2014)، در تحقیقات‌شان نشان دادند در مناطقی که شاخص‌های سرمایه اجتماعی قوی است، افراد روستایی امنیت فکری، شغلی و اقتصادی دارند. گود و همکاران³ (2014)، در مطالعات خود نشان دادند که بین میزان انجسام اجتماعی افراد و میزان حمایت اجتماعی دولت از روستاییان با بهبود احساس امنیت اجتماعی مناطق روستایی رابطه معناداری وجود دارد.

در همه پژوهش‌های انجام شده در داخل ایران، سرمایه اجتماعی به‌عنوان شاخص مهمی در افزایش امنیت جامعه، تأثیر فراوانی دارد. از نتایج این پژوهش‌ها برنامه‌ریزان شهری می‌توانند برای ارتقاء امنیت افراد، به‌ویژه زنان و کودکان، کمک بگیرند. چون پژوهش‌ها روی نمونه‌های مختلفی انجام شده است، در تعمیم داده‌ها و نتایج به سایر بخش‌ها باید محتاط بود. همچنین، تا امروز پژوهشی برای اندازه‌گیری میزان سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی فرهنگیان انجام نشده است. با توجه به اهمیت جامعه فرهنگی برای کشور، جای این‌گونه پژوهش‌ها به شدت خالی است. نکات لازم در مورد تحقیقات داخلی و خارجی:

- برخی از پژوهش‌های انجام شده، روی یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی تأکید بیش‌ازحد داشته و ابعاد دیگر را فقط در حد نام استفاده می‌کنند.
- پژوهش‌های داخلی، کارکردهای بالفعل و بالقوه سرمایه اجتماعی را به‌طور کامل بررسی نکرده‌اند.
- پژوهش‌های داخلی، به شاخص‌های موجود در سرمایه اجتماعی در داخل کشور ایران نپرداخته‌اند. تاکنون شاخص‌های موجود در ابعاد سرمایه اجتماعی به صورت اکتشافی از مردم و با روش مراجعه به خود مردم مطالعه نشده است.

1- Chen & Turner

2- et al Sukidjo

3- et al Gold

– مبانی نظری و تجربی سرمایه اجتماعی، دارای تعاریف مبهم، سنجش ضعیف، عدم شرایط مقایسه‌ای لازم برای قبول درستی ادعاهای بیان شده است.

چارچوب نظری پژوهش

بر مبنای نظریه‌های کلمن¹، پاتنام و جین جاکوب² می‌توان نتیجه گرفت در صورتی که میزان سرمایه اجتماعی در میان مردم افزایش یابد، در این حال، و بر اثر تعامل متقابل بین ابعاد سرمایه اجتماعی، افزایش میزان احساس امنیت اجتماعی را در پی خواهد آورد. بر اساس بررسی‌های پاتنام مشخص شده است که وجود فشارهای اقتصادی و سلطه فرهنگی و بروز تهدیداتی بر علیه فرهنگ یک جامعه، اسباب بروز کنش‌های دفاعی را در میان مردم آن جامعه نسبت به گروه‌های تهدیدگر فراهم آورده و سرمایه اجتماعی کل را کاهش می‌دهد؛ بنابراین احساس امنیت اجتماعی در تأمین بهداشت اجتماعی و روانی، کاهش آسیب‌های اجتماعی و روانی، همچنین در گسترش امنیت، سلامت و نشاط اجتماعی جامعه اهمیت بسیاری دارد (وب و ویلز،³ 2012: 351).

پاتنام در سطح ایالت‌ها به نوعی پیوستگی منفی قوی بین جرائم خشن و شاخص‌های سرمایه اجتماعی دست پیدا کرده و مدعی بود که با افزایش میزان سرمایه اجتماعی، در صورت برابر بودن سایر شرایط، سطح جرم در جامعه پایین‌تر خواهد آمد (ادوارز و فولی،⁴ 1384). حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی به مثابه علت یا متغیر مستقل، موجب تأمین امنیت اجتماعی به‌عنوان معلول یا متغیر وابسته می‌شود. (کلمن، 1384: 63).

اهمیت این ارتباط میان سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی به‌ویژه زمانی است که شرایط جامعه در حال گذار را در نظر داشته باشیم. شرایط گذار جامعه همراه با تزلزل در ارزش‌ها و هنجارهای نهادیه شده است که اثرات آن بر روی فرد و کلیت جامعه قابل تشخیص می‌باشد. ؛ بدین معنا که افول سرمایه اجتماعی در جامعه در حال گذار، بر افزایش ناامنی اجتماعی تأثیرگذار است (تقی لو، 1385: 250). سرمایه اجتماعی نوعی ویژگی تسهیل‌کنندگی در روابط اجتماعی دارد. وجود سرمایه اجتماعی در ساختارهای اجتماعی باعث می‌شود محیطی به وجود آید که در آن امنیت بیشتری وجود داشته

1- Coleman

2- Jane Jacob

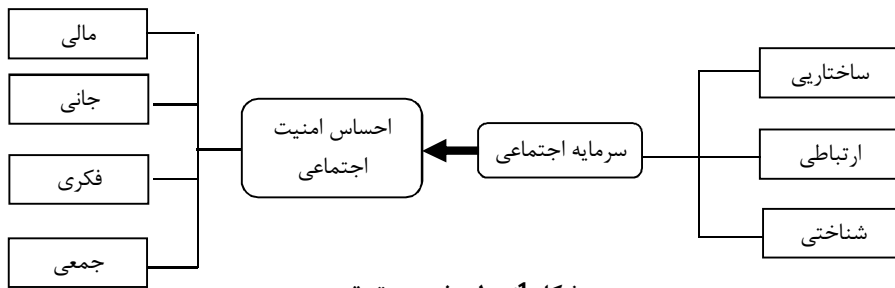
3- Webb & Wills

4- Foley & Edwards

باشد. به نحوی که انسان‌ها از آرامش برخوردار باشند و در روابط متقابل با کمترین اصطکاک تنش‌های خود را برطرف کنند (متولی، 1384: 139). بر روی سرمایه اجتماعی احساس امنیت اجتماعی تأثیری اساسی و برجسته می‌گذارد. سرمایه اجتماعی که زمینه‌ساز تعاون و همکاری، اعتماد و مشارکت فعال در زندگی اجتماعی است و در بستری از روابط متقابل اجتماعی به‌وجود می‌آید، می‌تواند برگرفته از احساس آرامش و امنیت اجتماعی در جوامع باشد (لیندستروم، 2003: 1116). هارپام،¹ گرانت و توماس² بر این باورند که سرمایه اجتماعی عوامل استرس‌زا را در زندگی کاهش داده و خطر این عوامل را کم می‌کند، همچنین سرمایه اجتماعی می‌تواند تأثیر حوادث منفی از جمله احساس ناامنی اجتماعی را کاهش دهد (امینی، 1392: 59). سرمایه اجتماعی در واقع، ایجاد شبکه‌هایی با بهره‌گیری از هنجارها و اعتماد است که می‌توانند در خدمت هدف‌های سودمندی چون آسایش، رفاه، که در این‌جا همان امنیت اجتماعی است، باشند. جین جاکوب از مفهوم سرمایه اجتماعی برای تبیین بخشی از این واقعیت که «چرا برخی از شهرها امن‌تر از شهرهای دیگرند» استفاده کرد (ملکی، 1386: 34)؛ بنابراین بر اساس این تحلیل می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که در صورت آسیب دیدن فرهنگ گروهی، خاصه به دست گروهی دیگر، رابطه زور بین اعضای آن گروه‌ها حاکم شده و در نتیجه چنین رابطه‌ای امنیت جانی، امنیت مالی، امنیت فکری و امنیت جمعی مورد تهدید قرار می‌گیرد و در کل، میزان احساس امنیت اجتماعی کاهش یافته و در نتیجه میزان اعتماد تعمیم یافته تقلیل می‌یابد و این موضوع به نوبه خود بر میزان سرمایه اجتماعی تأثیر منفی خواهد داشت، چرا که اعتماد و اعتماد تعمیم‌یافته یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی تلقی شده و خود نیز رابطه مستقیمی با مشارکت اجتماعی دارد که بعد اساسی دیگر سرمایه اجتماعی است (چلبی، 1385: 75).

1- Harpam

2- Grant & Thomas

شکل 1: مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی

در تحقیق حاضر با توجه به ماهیت موضوع مورد بررسی از روش پیمایش استفاده شده است به طوری که روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش از لحاظ زمانی به صورت مقطعی، کاربردی و از بعد قلمرو اجرا و روش جمع‌آوری داده‌ها، میدانی است. جامعه آماری در این مطالعه شامل کلیه معلمان استان قم در سال تحصیلی 97-98 شامل نواحی آموزشی هفتگانه (چهار ناحیه واقع در شهر قم، ناحیه کهک، ناحیه جعفرآباد و ناحیه خلیجستان) بالغ بر 15310 نفر است. حجم نمونه از طریق فرمول کوکران محاسبه شد که 374 با خطای 5 درصد ارزیابی گردید. برای دسترسی به نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شد. ابتدا از میان نواحی آموزشی هفتگانه قم، به صورت تصادفی 4 ناحیه انتخاب و از هر ناحیه 12 مدرسه به شکل تصادفی به این صورت 6 مدرسه پسرانه (دو مقطع ابتدایی، دو مقطع متوسطه اول، دو مقطع متوسطه دوم) و 6 مدرسه دخترانه (دو مقطع ابتدایی، دو مقطع متوسطه اول، دو مقطع متوسطه دوم) انتخاب و به مدیر هر کدام از مدارس انتخابی بین 21 تا 31 پرسشنامه تحویل داده شد تا بین معلمان مدرسه توزیع کند. به منظور انجام این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای برای مبانی نظری و پرسشنامه استاندارد شده اونیکس و بولن برای سرمایه اجتماعی و پرسشنامه احساس امنیت اجتماعی مبتنی بر تئوری‌های چلبی برگرفته از پارسونز برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است.

تعاریف مفهومی و عملیاتی

متغیر سرمایه اجتماعی: منظور از سرمایه اجتماعی شبکه‌ای از روابط و پیوندهای مبتنی بر اعتماد اجتماعی بین فردی و بین گروهی و تعاملات افراد با گروه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی است که قرین همبستگی و انسجام اجتماعی و برخورداری افراد و گروه‌ها از حمایت اجتماعی و انرژی لازم برای تسهیل کنش‌ها در جهت تحقق اهداف فردی و جمعی است (عبداللهی، 1385:). برای سنجش سرمایه اجتماعی با توجه به چارچوب نظری و استخراج مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی از دیدگاه‌های پاتنام، فوکویاما، کلمن، بورديو و از پرسشنامه سرمایه اجتماعی اونیکس و بولن که شامل سه بعد سرمایه اجتماعی ساختاری¹، شناختی² و ارتباطی³ است، استفاده شده است. بعد ساختاری سرمایه اجتماعی اشاره به الگوی کلی تماس‌های بین افراد دارد؛ یعنی شما به چه کسانی و چگونه دسترسی دارید. مهم‌ترین جنبه‌های این بعد تصمیم‌گیری، ساختارها و فعالیت‌های گروهی در جامعه است (عرب، به نقل از اونیکس و بولن، 1384:32). بعد شناختی سرمایه اجتماعی اشاره به معنایی دارد که فراهم‌کننده مظاهر، تعبیرها، تفسیرها و سیستم‌های معانی مشترک در میان گروه‌ها است. مهم‌ترین جنبه‌های این بعد مشارکت، اعتماد، نگرش‌ها و تعهدات موجود در مجموعه است (عرب، 1384:32). بعد ارتباطی سرمایه اجتماعی توصیف‌کننده نوعی روابط شخصی است که افراد با یکدیگر به دلیل سابقه تعاملاتشان برقرار می‌کنند. مهم‌ترین جنبه‌های این بعد، ارتباطات درون‌گروهی و برون‌گروهی، کمیت و کیفیت آنها است (همان).

متغیر احساس امنیت اجتماعی: احساس امنیت اجتماعی را می‌توان این‌گونه تعریف کرد «احساس مصونیت فرد در مقابل تهدیدهایی است که از جانب کنشگران دولتی و غیردولتی جان، مال، فکر و توانایی افراد برای شرکت در اجتماعات دلخواه و یا حفظ این اجتماعات را تهدید می‌کنند». بر حسب این تعریف، چهار بعد احساس امنیت اجتماعی که از تئوری چلبی بر پایه نظرات پارسونز به عاریت گرفته شده‌اند، عبارت‌اند از: امنیت مالی⁴، امنیت جانی⁵، امنیت فکری⁶ و امنیت جمعی⁷.

1- Structural

2- Cognitive

3- Communicational

4- Financial Security

5- Body security

6- Mental security

7- Collective security

منظور از امنیت مالی این است که دارایی و اموال افراد تا چه حد در امنیت است و این دارایی‌ها مورد تهدید قرار نمی‌گیرند (فاروقی، 1391: 86). منظور از امنیت جانی، نداشتن نگرانی از آسیب دیدن جسم و جان در اثر حوادث و بیماری‌های سخت است. احساس امنیت جانی، احساس فرد برای حفاظت از سلامت و زندگی‌اش در مقابله با تهدیدات بیرونی (اعم از دولتی، اجتماعی، محیطی و بهداشتی) است که وجود و کیفیت سلامتی‌اش را به خطر می‌اندازند (همان: 87). منظور از احساس امنیت فکری، نداشتن نگرانی در ابراز افکار، نظرات و همچنین عدم پریشانی فکری است (همان: 87) امنیت جمعی به احساس فرد برای گردش و شرکت آزادانه در خیابان‌ها، پارک‌ها و مجالس اشاره دارد، به گونه‌ای که از سوی افراد و یا دیگر گروه‌های اجتماعی مورد تهدید و تعرض و سوءاستفاده قرار نگیرد؛ همچنین، نداشتن نگرانی برای تعاملات، برپایی تجمعات آیینی، دینی، سیاسی، صنفی و علمی است (طاهری، 1388: 207).

محاسبه آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق

جدول 1: محاسبه آلفای کرونباخ

متغیرها	ابعاد	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
سرمایه اجتماعی	ساختاری	9	.791
	ارتباطی	9	.825
	شناختی	13	.830
احساس امنیت اجتماعی	مالی	8	.811
	جانی	6	.742
اجتماعی	فکری	5	.787
	جمعی	5	.804

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، با توجه به نتایج آلفای کرونباخ، پرسشنامه از پایایی مناسبی برخوردار است.

یافته‌های پژوهش

الف - یافته‌های توصیفی

جدول 2: یافته‌های توصیفی

متغیرها	دسته بندی ها	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	215	57/5
	زن	159	42/5
	جمع	374	100
وضعیت تاهل	متاهل	295	78/9
	مجرد	79	21/1
	جمع	374	100
سن	بین 20 تا 30	60	16
	بین 30 تا 40	85	22/7
	بین 40 تا 50	184	49/2
	بیش از 50	45	12
	جمع	374	100
تحصیلات	فوق دیپلم	19	5/1
	لیسانس	245	65/5
	فوق لیسانس	98	26/2
	دکتررا	12	3/2
	جمع	374	100
سابقه تدریس	کمتر از 10 سال	75	20/1
	بین 10 تا 20	101	27
	بیش از 20	198	52/9
	جمع	374	100
درآمد	کمتر از 20 میلیون در ماه	73	19/5
	بین 2 تا 3/5	261	69/8
	بین 3/5 تا 5	40	10/7
	بین 5 تا 7	0	0
	بیش از 7	0	0
	جمع	374	100

همان‌طور که در جدول شماره (2) مشاهده می‌شود، بیشترین تعداد پاسخگویان مردان (215 نفر) و کمترین تعداد، زنان (159 نفر) بودند. از نظر وضعیت تأهل، از مجموع 374 نفر، بیشترین تعداد پاسخگویان متأهل (78/9 درصد) و کمترین تعداد، مجرد (21/1 درصد) بودند. از نظر گروه سنی، بیشترین تعداد پاسخگویان در گروه سنی «بین 40 تا 50 سال» و کمترین تعداد، در گروه سنی «بیش از 50 سال» بودند. از نظر سطح تحصیلات، بیشترین تعداد پاسخگویان دارای مدرک لیسانس، و کمترین تعداد داری مدرک دکترا بودند. از نظر سابقه تدریس، بیشترین تعداد پاسخگویان دارای سابقه تدریس «بیش از 20 سال» و کمترین تعداد دارای سابقه تدریس «کمتر از 10 سال» بودند. همچنین، بیشترین تعداد پاسخگویان دارای درآمد «بین 2 تا 3/5 میلیون در ماه» و کمترین تعداد، دارای درآمد «بین 5 تا 7 میلیون در ماه» و «بیش از 7 میلیون در ماه» با فراوانی صفر هستند.

ب - آماره‌های توصیفی

جدول 3: آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرهای	متغیرهای توصیفی									
	سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی	ساختاری	شناختی	ارتباطی	سرمایه اجتماعی	مالی	جانی	فکری	جمعی	احساس اجتماعی
میانگین	66/02	11/19	15/47	18/93	20/44	87/70	26/34	32/60	28/75	
حداکثر	115	25	25	30	35	155	45	65	45	
حداقل	23	5	5	6	7	31	9	13	9	
متوسط مفروض	69	15	15	18	21	93	27	39	27	

همان‌طور که در جدول شماره (3) مشاهده می‌شود، در بین ابعاد سه‌گانه سرمایه اجتماعی (ساختاری، شناختی و ارتباطی)، بیشترین میانگین مربوط به بعد شناختی «32/60» است؛ یعنی بعد شناختی سرمایه اجتماعی افراد نسبت به ابعاد دیگر بیشتر است. بعد از آن، در رتبه بعدی بعد ساختاری با میانگین «28/75» و بعد ارتباطی با

«26/34» قرار دارند؛ بنابراین کمترین میانگین مربوط به بعد ارتباطی «26/34» است. همچنین، سرمایه اجتماعی که شاخصی ترکیبی از مجموع این سه بعد (ساختاری، شناختی و ارتباطی) است، دارای میانگینی برابر «78/70» است. با توجه به متوسط مفروض، نشان‌دهنده این است که سرمایه اجتماعی بین فرهنگیان استان قم کمتر از حد متوسط است. در بین ابعاد چهارگانه احساس امنیت اجتماعی (مالی، جانی، فکری و جمعی)، بیشترین میانگین مربوط به بعد مالی «20/44» است؛ یعنی افراد از حیث امنیت مالی، نسبت به سایر ابعاد احساس امنیت اجتماعی، امنیت بیشتری احساس می‌کنند. بعد از آن، در رتبه بعدی بعد جانی با میانگین «18/93»، بعد فکری با «15/47» و بعد جمعی «11/19» قرار دارند؛ بنابراین کمترین میانگین مربوط به بعد جمعی «11/19» است. همچنین، احساس امنیت اجتماعی که شاخصی ترکیبی از مجموع این چهار بعد (مالی، جانی، فکری و جمعی) است، دارای میانگینی برابر «66/02» است. با توجه به متوسط مفروض، احساس امنیت اجتماعی بین فرهنگیان استان قم کمتر از حد متوسط است.

ج - آماره‌های استنباطی (آزمون فرضیه اصلی پژوهش)

جدول 4: آزمون هبستگی پیرسون رابطه بین سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با احساس امنیت اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی	احساس امنیت اجتماعی	0/397	0/000
بعد ساختاری سرمایه اجتماعی	احساس امنیت اجتماعی	0/350	0/000
بعد شناختی سرمایه اجتماعی	احساس امنیت اجتماعی	0/408	0/000
بعد ارتباطی سرمایه اجتماعی	احساس امنیت اجتماعی	0/221	0/000

با توجه به یافته‌های جدول شماره (4) که نشان‌دهنده ضریب همبستگی 0/397 و سطح معناداری 0/000 است، رابطه مثبت و معنادار بین میزان سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در میان معلمان استان قم وجود دارد. در نتیجه، با افزایش میزان سرمایه اجتماعی میزان احساس امنیت اجتماعی نیز افزایش و در صورت کاهش سرمایه اجتماعی، میزان احساس امنیت اجتماعی نیز کاهش می‌یابد. همچنین، با توجه به ضریب همبستگی 0/350 و سطح معناداری 0/000، رابطه مثبت و معنادار بین بعد ساختاری سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در میان معلمان استان قم وجود

دارد. همچنین، با توجه به ضریب همبستگی 0/408 و سطح معناداری 0/000، رابطه مثبت و معنادار بین بعد شناختی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در میان معلمان استان قم وجود دارد. در نهایت، با توجه به ضریب همبستگی 0/221 و سطح معناداری 0/000، رابطه مثبت و معنادار بین بعد ارتباطی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در میان معلمان استان قم وجود دارد؛ بنابراین بیشترین و کمترین میزان همبستگی به ترتیب مربوط به بعد شناختی و ارتباطی است.

جدول 5: ماتریس ضریب همبستگی

ابعاد احساس امنیت اجتماعی		جمعی	فکری	جانی	مالی
ابعاد سرمایه اجتماعی					
ساختاری	ضریب همبستگی پیرسون	0/315	0/377	0/250	0/144
	سطح معناداری	0/000	0/000	0/000	0/005
	تعداد	374	374	374	374
شناختی	ضریب همبستگی پیرسون	0/412	0/337	0/233	0/252
	سطح معناداری	0/000	0/000	0/000	0/000
	تعداد	374	374	374	374
ارتباطی	ضریب همبستگی پیرسون	0/342	0/202	0/118	0/029
	سطح معناداری	0/000	0/000	0/023	0/571
	تعداد	374	374	374	374

طبق داده‌های جدول شماره (5)، با توجه به داده‌های این جدول، بعد ساختاری سرمایه اجتماعی با بعد فکری احساس امنیت اجتماعی بیشترین میزان همبستگی را با ضریب 0/377 دارد و با بعد مالی احساس امنیت اجتماعی کمترین میزان همبستگی را با ضریب 0/144 دارد. همچنین، بعد شناختی سرمایه اجتماعی با بعد جمعی احساس امنیت اجتماعی بیشترین میزان همبستگی را با ضریب 0/412 دارد و با بعد مالی احساس امنیت اجتماعی کمترین میزان همبستگی را با ضریب 0/252 دارد. بعد ارتباطی سرمایه اجتماعی با بعد جمعی احساس امنیت اجتماعی بیشترین میزان همبستگی را با ضریب 0/342 دارد و با بعد مالی احساس امنیت اجتماعی کمترین میزان همبستگی را با ضریب 0/029 دارد. در نهایت، بیشترین میزان همبستگی بین ابعاد سرمایه اجتماعی و ابعاد احساس امنیت اجتماعی، مربوط به بعد شناختی و بعد جمعی با ضریب همبستگی 0/412 است و کمترین میزان همبستگی بین ابعاد سرمایه

اجتماعی و ابعاد احساس امنیت اجتماعی، مربوط به بعد ارتباطی و بعد مالی با ضریب همبستگی 0/029 است.

جدول 6: رگرسیون چند متغیره

متغیر	B	خطای استاندارد	BETA	آماره t	سطح معناداری
عدد ثابت	32/990	5/293	---	6/233	0/000
بعد ساختاری	0/601	0/141	0/249	4/274	0/000
بعد شناختی	0/559	0/101	0/360	5/546	0/000
بعد ارتباطی	-0/277	0/150	-0/121	-1/884	0/066
جنسیت	3/089	1/209	0/120	2/554	0/011
وضعیت تأهل	2/142	1/701	0/069	1/259	0/209
سن	2/188	1/084	0/154	2/018	0/044
تحصیلات	-1/349	1/052	-0/064	-1/282	0/201
سابقه تدریس	-2/811	1/213	-0/174	-2/317	0/021
درآمد	0/307	1/490	0/013	0/206	0/837

با توجه به اطلاعات جدول شماره (6)، تأثیر متغیرهای بعد ساختاری، بعد شناختی، جنسیت، سن و سابقه تدریس بر متغیر وابسته (امنیت اجتماعی) معنادار است؛ اما تأثیر متغیرهای بعد ارتباطی، وضعیت تأهل، تحصیلات و درآمد بر متغیر وابسته (احساس امنیت اجتماعی) معنادار نیست. همچنین، متغیر بعد شناختی با ضریب بتای 0/360، مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر متغیر وابسته (احساس امنیت اجتماعی) است. بعد از متغیر بعد شناختی، به ترتیب، متغیرهای بعد ساختاری با 0/249، سن با 0/154، جنسیت با 0/120 و درآمد با 0/013 در رتبه‌های بعدی اثرگذاری بر متغیر وابسته (احساس امنیت اجتماعی) هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

سرمایه اجتماعی و ابعاد آن، عامل مهمی در تبیین واریانس احساس امنیت اجتماعی در جامعه است. سرمایه اجتماعی یکی از عواملی است که نقش بسیار برجسته‌تری از سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع داشته و در نبود سرمایه اجتماعی، پیمودن مسیر توسعه فرهنگی، اقتصادی و امنیتی دشوار و یا غیرممکن است. ارزش‌های یکسان می‌تواند به انسجام و همبستگی اجتماعی کمک کرده و در نتیجه، نظم اجتماعی که

زیربنای امنیت اجتماعی در جامعه است را فراهم کند. امنیت در همه ابعاد آن بدون مشارکت و همپیماری همه اقشار مردم جامعه امکان‌پذیر نیست. فقدان و یا کاهش سرمایه اجتماعی منجر به بروز معضلات، بحران‌ها و تعارضات متعدد اجتماعی می‌شود. در تحقیق حاضر بر آن شدیم تا رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی را در بین معلمان استان قم بررسی کنیم. از یک نمونه 374 نفری طی یک مطالعه میدانی مقطعی خواسته شد پرسشنامه مطالعه حاضر را که شامل مقیاس‌هایی در رابطه با متغیر های مستقل (ساختاری، شناختی و ارتباطی) با متغیر وابسته احساس امنیت اجتماعی و ابعاد آن (مالی، جانی، فکری و جمعی) به همراه سؤالاتی راجع به خود معلمان شامل جنسیت، وضعیت تأهل، سن، تحصیلات، سابقه تدریس و درآمد را پاسخ دهند. نتایج این تحقیق نشان داد بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. میانگین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین فرهنگیان استان قم کمتر از حد متوسط است. در بین ابعاد سه گانه سرمایه اجتماعی (ساختاری، شناختی و ارتباطی) بیشترین میانگین مربوط به بعد شناختی و در بین ابعاد چهارگانه احساس امنیت اجتماعی بیشترین میانگین مربوط به بعد مالی است. فرضیه اصلی تحقیق که در مورد ارتباط سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین معلمان استان قم بود، مورد تأیید قرار گرفت. بدین صورت که بین میزان سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی معلمان استان قم همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین، فرضیه‌های فرعی تحقیق که در مورد رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی (ساختاری، شناختی و ارتباطی) و احساس امنیت اجتماعی در بین معلمان استان قم بود، مورد تأیید قرار گرفت. در نهایت، با افزایش در هر یک از ابعاد سرمایه اجتماعی، میزان احساس امنیت اجتماعی نیز افزایش و در صورت کاهش، میزان احساس امنیت اجتماعی کاهش می‌یابد. همچنین، نتایج مربوط به رگرسیون چند متغیر نشان می‌دهد که بعد شناختی مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر متغیر وابسته (احساس امنیت اجتماعی) است و متغیر درآمد کمترین سهم را داشته است.

نتایج این پژوهش با نتایج تحقیقات طاهری (1388)، ابول‌نژادیان (1392)، امینی (1392)، ذاکری و همکاران (1391)، سرلک (1394)، ابراهیم‌پور و همکاران (1394)، سهراب‌زاده و همکاران (1396)، فعلی و همکاران (1397)، لیدزاستروم و همکاران

(1994)، اکارت و کرایین (2006)، سالتر و مک کورد (2010)، کوک (2011)، پاکارد و همکاران (2013)، چن و ترنر (2014)، سکیجو و همکاران (2014) و گود و همکاران (2014) در مورد رابطه و همبستگی مثبت سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با احساس امنیت اجتماعی مطابقت دارد؛ بنابراین بر مبنای نظریه‌های کلمن، بوردیو، پاتنام، فوکویاما و جاکوب می‌توان نتیجه گرفت در صورتی که میزان سرمایه اجتماعی در میان معلمان استان قم افزایش یابد، در این حال و بر اثر تعامل متقابل بین ابعاد سرمایه اجتماعی، افزایش میزان احساس امنیت اجتماعی را در پی خواهد آورد. حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی به‌عنوان علت یا متغیر مستقل، موجب تأمین احساس امنیت اجتماعی به‌عنوان معلول یا متغیر وابسته می‌شود، سرمایه اجتماعی مؤثر و قدرتمند در جامعه این امکان را به وجود می‌آورد که افراد در یک شهر در هر ساعت از شب با خیال راحت از خانه خارج شوند و افراد سالمند، زنان و کودکان بی‌آنکه ترسی از بابت امنیت خود داشته باشند از خانه بیرون روند. در پژوهش حاضر مشخص شد میانگین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین فرهنگیان قم کمتر از حد متوسط است. این موضوع از دو جهت حائز اهمیت است: از یک‌سو، زنگ خطری است برای جامعه علمی و نیروی انسانی کشور زیرا فرهنگیان با مهم‌ترین منبع و نیروی هر سرزمین، یعنی نیروی انسانی سروکار دارند و از این منظر نقش برجسته و قابل ملاحظه‌ای دارند و از سویی دیگر، اهتمام بیشتر حاکمیت و دولت برای رفع معضلات و مشکلات این قشر را می‌طلبد. سخن آخر، فواید و نتایج سرمایه‌گذاری برای معلمان و توجه به آنان تنها معلمان را شامل نمی‌شود، بلکه نتایج اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی ناشی از آن خانواده‌ها و کل جامعه را در برخواهد گرفت. هر جامعه‌ای با سرمایه‌گذاری بر آموزش و پرورش و معلمان می‌تواند به تبدیل، انتقال، ترکیب و افزایش انواع سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در جامعه دست بزند و بدین ترتیب، آینده و رشد و توسعه همه جانبه را برای خود تضمین کند.

پیشنهادها

- تحقیقاتی با همین موضوع در دیگر گروه‌های شغلی و صنفی انجام گیرد تا بتوان میزان سرمایه و احساس امنیت اجتماعی در گروه‌های مختلف صنفی و شغلی را مقایسه کرد.
- پیشنهاد می‌شود پلیس با اجرای دقیق و هوشمندانه وظایف خود به ارتقاء سرمایه اجتماعی و به تبع آن، افزایش و بهبود احساس امنیت اجتماعی کمک کند.
- راهبرد جامعه محوری باید جزء اولویت‌های پلیس باشد؛ این امر مستلزم آن است که پلیس شناختی دقیق و موشکافانه از شاخص‌های سرمایه اجتماعی در جامعه داشته باشد، رویکرد جامعه محوری بر این اصل استوار است که حلال معضلات و تهدیدات اجتماعی خود مردم هستند. در واقع، سرمایه اجتماعی در جامعه به پلیس امکان می‌دهد تا استعدادها و پتانسیل‌های موجود در جامعه را در جهت کنترل مؤثر بر جرائم و آسیب‌های اجتماعی رصد کند؛ این مهم نیازمند تعاملات سازنده و پیگیرانه پلیس با مردم است که در جامعه محوری نمود پیدا می‌کند.
- ایجاد راهبردهایی مانند پلیس مدرسه و یا گروه‌های داوطلبانه نظارت انتظامی عمومی و استقبال از مشارکت شهروندان، به‌عنوان همکاران پلیس، می‌تواند در کاهش فاصله نیروی انتظامی و مردم و افزایش سرمایه اجتماعی مؤثر باشد و اعتماد عمومی به پلیس را افزایش دهد.
- ایجاد اعتماد و اطمینان در فرهنگیان در این مورد که اگر مواردی را به نیروی انتظامی گزارش دادند برای خودشان از سوی پلیس دردسر و گرفتاری ایجاد نشود. این امر با برگزاری جلسات مستمر و مداوم با فرهنگیان و ایجاد حس همکاری و اعتماد به وجود می‌آید.
- همکاری پلیس با فرهنگیان در زمینه شناسایی دانش‌آموزان در معرض آسیب‌های اجتماعی به منظور اقدامات پیشگیرانه.
- عدم برخوردهای امنیتی پلیس با تشکل‌های صنفی و تجمعات اعتراضی فرهنگیان می‌تواند در افزایش احساس امنیت اجتماعی این قشر بسیار تأثیرگذار باشد.

- تشکیل کارگروه‌های آموزشی توسط پلیس برای دانش‌آموزان در زمینه آگاهی‌سازی از خطرات و آسیب‌های اجتماعی موجود در جامعه.
- در صورت امکان عدم ارجاع پرونده‌های فرهنگیان و یا حتی دانش‌آموزان به مراجع قضایی و اکتفا به تذکر شفاهی و یا تعهد کتبی به منظور تقویت سرمایه اجتماعی.
- ایجاد انجمن‌ها و NGO¹ برای فرهنگیان و شرکت مداوم و مستمر آنها در این نوع اجتماعات می‌تواند در بهبود سرمایه اجتماعی و به تبع آن، در ارتقا و افزایش احساس امنیت اجتماعی فرهنگیان مؤثر باشد.

1 Non governmental Organization

منابع

- ابولنژاد، طاهره (1392). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: شهرستان بهبهان)». (پایان نامه کارشناسی ارشد)، جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- امینی، سهیلا (1395). «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی زنان در معابر عمومی». (پایان نامه کارشناسی ارشد)، جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور.
- اشنایدر، باربارا (1384). «سرمایه اجتماعی». (ترجمه حیدری)، مجله رشد آموزش اجتماعی، دوره نهم، شماره دوم.
- ادواردز، رابرت؛ فولی، مایکل (1384). «جامعه مدنی و سرمایه اجتماعی؛ فراتر از آراء پوتنام، سرمایه اجتماعی؛ اعتماد، دموکراسی و توسعه». (ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان)، تهران: نشر شیرازه.
- رژینسکی، زیگنیو (1369). «در جستجوی امنیت ملی». (ترجمه خلیل ابراهیمی)، تهران: نشر سفیر.
- پاتنام، رابرت (1380). «دموکراسی و سنت‌های مدنی». (ترجمه محمدتقی دلفروز)، تهران: نشر روزنامه سلام.
- تقی‌لو، فرامرز (1385). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با امنیت اجتماعی». فصلنامه راهبردی، سال نهم، شماره دوم.
- چلبی، مسعود؛ مبارکی، محمد (1385). «تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطح خرد و کلان». مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، شماره دوم، صص 3-44.
- ذاکری، راصیه؛ افشانی، علیرضا؛ عسکری، عباس (1391). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی در شهر یزد». مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره سیزدهم، شماره سوم، صص 83-110.
- زارع شاه‌آبادی، اکبر؛ ترکان، رحمت‌اله (1390). «بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهر یزد». فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، سال چهارم، شماره دوم، صص 148-125.
- سهراب‌زاده، مهران؛ عباسی، الهام؛ سعادت‌ی، موسی؛ صمدزاده، حسن (1396). «تبیین جامعه‌شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان شهر تبریز». فصلنامه نظم و امنیت اجتماعی، سال دهم، شماره دهم، صص 1-26.
- سرلک، تورج (1394). «بررسی احساس امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در الیگودرز». (پایان نامه کارشناسی ارشد)، جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور تهران.

- صالحی امیری (1392). «مبانی نظری و راهبردی مدیریت ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی در تهران». نشریه راهبرد، سال بیستم، شماره پنجاهونهم.
 - عبداللهی، محمد (1385). «سرمایه اجتماعی در ایران: وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان‌شناسی گذار (چالش‌ها و چاره‌ها)». تهران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره بیست‌وپنجم.
 - فعلی، جواد؛ گرجی کرسامی، علی؛ سیه‌چشم، مه‌ری (1397). «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: محلات شهروندان حاشیه‌نشین شهر ساری)». فصلنامه نظم و امنیت اجتماعی، سال یازدهم، شماره سوم، صص 29-56.
 - فوکویاما، فرانسیس (1999). «سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه». (ترجمه افشین خاک‌باز و حسن پویان)، تهران: نشر شیرازه.
 - فاروقی، الهام (1391). «بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین شهروندان تهرانی». «پایان‌نامه کارشناسی ارشد»، جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی تهران.
 - قربان‌زاده، زهرا (1387). «بررسی تأثیر دینداری بر احساس امنیت اجتماعی جوانان (مورد مطالعه: قم)». «پایان‌نامه کارشناسی ارشد»، دانشگاه باقرالعلوم (ع).
 - کلمن، جیمز (1384). «نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه انسانی، اجتماعی، اعتماد، توسعه». (ترجمه خاکباز و پویان)، تهران: نشر شیرازه.
 - لرنی، منوچهری (1383). «آسیب‌شناسی امنیت». تهران: نشر پیام پویا.
 - ملکی، حمید (1386). «همبستگی اجتماعی در گروه‌های قومی (مورد مطالعه: استان گلستان)». فصلنامه مطالعات راهبردی، سال دهم، شماره اول.
 - میرزا حسینی، حسن (1388). «بررسی امنیت اجتماعی بانوان قم». پژوهشنامه استان قم، شماره پنجم.
 - متولی، رضا (1384). «چشم‌انداز نظری سرمایه اجتماعی». فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره اول.
- Ackaert, Johan & Craen, Van Maarten (2006). Livability, insecurity, social capital and trust in local institutions, Paper to be presented at the XVI ISA World Congress of Sociology. Durban, South-Africa, 23-29 July, RC03 Sessions: Quality of Social Existence in Local Democracy.
 - Ahlerup, P., Olsson, O., & Yanagizawa, D. (2009). Social capital vs institutions in the growth process. European Journal of Political Economy, 25, pp. 1-14.

- Bhandari, R. B. (2014). Social capital in disaster risk management; a case study of social capital mobilization following the 1934 Kathmandu Valley earthquake in Nepal. *Disaster Prevention and Management*, 23(4), 314 – 328.
- Chen, T. Turner, J. (2014). "Extending Social Security Coverage to the Rural Sector in China", *International Social Security Review*, 67 (1):49-70.
- Gold, Loader, I, and Thumala, A (2014). *Consuming security? Tools for sociology of security consumption*, sage publications
- Hamalainen, J. (2004/2005). Social Insecurity and Social Exclusion: old and New challenges for Social Policy and Social Work. *Journal of Social*, Issue 10, 3-15
- Jackson, J and Sunshine, J (2007). "Public Confidence in Policing: A Neo-Durkheimian Perspective *The British Journal of Criminology*, 47: 214–33
- Kwok, J. (2011). "Social Welfare, Social Capital and Social Work: Personal Reflection of a Hong Kong Social Worker", *Journal of Social Policy and Social Work*, 2(8): 1-12.
- Lindstrom, M., Merlo, J. & Ostergren, P. O. (2003). Social capital and sense of insecurity in the Neighbor: a population-based multilevel analysis in Malmo, Sweden". *Social science & medicine*, 5, 68-81.
- Nasrolahi, L. & Jalilvand, M. R. (2014). Examining the influence of social capital on rural women entrepreneurship: An empirical study in Iran, *World Journal of Entrepreneurship. Management and Sustainable Development*, 10(3), 209-227.
- Pantazis, C. (2009). "Fear of Crime Vulnerability and Poverty British" *Journal of Criminology*, volume 40, Issue 3, pp: 414-436.
- Packard, J. Callaway, L. Dorris, C. & Suhr, E. (2013). "Social Ties, Perceptions of Disorder and Distress: a Qualitative Examination of the Protective Effects of Social Capital in
- Slater, R. & McCord, A. (2010). Social protection, rural development and food security: Issues paper on the role of social protection in rural development, Overseas Development Institute, London.
- Sukidjo, F. Muhson, A. & Mostafa, S. (2014). "Strategy of Developing Social Capital for the Attainment of Food Security for Poor Households in the Province of the Yogyakarta Special Region", *Asian Journal of Social Sciences & Humanities*, 3(2): 105-117.
- Webb, D. & Wills, E. (2012). *Subjective well-being and security*. London: Springer.